

Z přednášek Michala Bakunina

Michail Bakunin

Obsah

I.		4
	KONFISKOVÁNO	5
	ZABAVENO	6
II.		8
III.		10

Podáváme tímto našim čtenářům názory muže, který byl skrz naskrz revolucionářem nejenom teoretickým, ale také praktickým, který byl odsouzen pro svoji revoluční činnost několikrát k smrti, který opovrhnul bohatstvím, slávou a bezstarostným životem a věnoval se boji za práva potlačených a vydíraných národů. Podáváme jeho názory také proto, aby je české dělnictvo seznalo ku svému vlastnímu poučení. Mnoho předáků sociálně-demokratických poházelo památku tohoto šlechetného muže kalem pomluv a nadávek, proto ať soudí naši čtenáři, u kterých není fanatismu ani dogmatismu, nýbrž u kterých převládá zdravý rozum a objektivnost.

I.

Od velké revoluce francouzské r. 1793, neměla žádná událost v Evropě takové důležitosti jako pařížská komuna a s ní související povstání dělného lidu.

Dvě historické události, dvě pamětihodné revoluce měly za následek uskutečnění toho, co se moderním světem, světem buržoazní civilizace nazývá. Jedna z těchto událostí, známá pod jménem reformace, dovedla toho, že klíč budovy feudálního panství - této podpory kostela - byl zlomen; s rozkotáním této moci připravila reformace zkázu neodvislé a skoro absolutní moci feudálních pánů, kteří od kostela žehnáni a chráněni jako králové a mnohdy proti králům potahovali svá práva od samého boha. Reformace dala buržoazní třídě nové vzpružení, osvobození, které v následujícím století poznamenala dvě náboženské revoluce připravilo, pozvolným vývinem komunálních svobod a taktéž i vývinem obchodu a průmyslu, který se následkem svobod předcházejících rozvinul.

Z těchto revolucí vyšla moc nová, ale ještě ne buržoazní, nýbrž státní; v Anglii monarchie konstitučního a aristokratického státu, na celém pak evropském kontinentu utvořily se s výjimkou dvou malých republik - Švýcar a Nizozemí - monarchisticko-absolutistické, vojensko šlechtické státy. Nechme ze slůvnosti ony dvě republiky stranou a zabýváme se s monarchií. Vyšetřujme poměry tříd mezi sebou, jejich politické a sociální postavení po reformaci. Začneme tedy se třídou kněžskou, tím nemíním jen kněžstvo katolické, nýbrž i protestantské, jedním slovem všecko dohromady.

Před reformací byli kněží a kostel s papežem v čele skutečnými pány země. Dle církevního učení měli světští hodnostáři všech zemí, i ti nejmocnější monarchové, císařové a králové jen tehdy právo, jestliže toto právo bylo od církve uznáno a posvěceno. Jest známo, že poslední dvě století byla svědkem tuhého, stále náruživějšího boje korunovaného vládce proti papeži a státu proti církvi. Reformace skončila tento boj prohlášením nezávislosti státu. Právo vladaře bylo uznáno jako bezprostředně od boha pocházející; bez pomoci papeže nebo jiného kněze a díky tomuto „nebeskému“ (!) původu, též za jedině pravé prohlášeno. Tak povstala na zříceninách kostela nová budova, budova despotismu monarchistického. Církev, dříve paní, stala se nyní služkou státu, vládním nástrojem v rukou monarchy.

V toto nové postavení vstoupila víra nejenom v zemích protestantských, Anglii nevyjímaje, v kterých je vládce nejvyšší zároveň hlavou církve, ale i ve všech zemích katolických, Španěly v to počítaje.

Moc římské církve zlomena pod ranami reformace, nemohla se nadále udržet. K udržení své existence potřebovala pomoci světských panovníků. Ale jak známo, tito neudělali nikdy ničeho zdarma. Oni neznali nikdy jiné víry, nějakých vyšších cílů, nežli svých mocí a financí, poslední jsou zároveň prostředkem a cílem prvního. Ku koupění dovolení od vlády monarchistické, musela víra dokázat, že může vládnout a chce platných služeb prokázat. Před reformací poštvá víra mnohdykrát národy ku vzbouření proti králům; po reformaci se však stala ve všech zemích - ani Švýcar nevyjímaje - spojencem vlád proti národům, černou policií v rukou státníků a panujících tříd, která si vytkla za poslání: „Kázat masám lidu oddanost, trpělivost, poslušnost a každém případě, odřeknutí se pozemského blahobytu a svobody“; oni káží: „Ponechte pozemské štěstí a moc těm mocným a šťastným, a hleďte si zabezpečit štěstí nebeské!“

Ještě dnes pokračuje veškeré kněžstvo katolické a protestantské v tomto smyslu kázání. Na štěstí jim stále posluchačů ubývá a skoro bychom mohli ten okamžik předpovědět, kdy budou donuceni své ústavy následkem nedostatku věřících, nebo, což je to samé, nedostatkem takových, kteří se šidit nechají - zavřít.

Pozorujme nyní změny ve třídě feudální, ve šlechtě po reformaci. Tato byla onou výsadní a zůstala skoro jedinou majitelkou veškeré půdy, avšak ztratila skoro veškerou politickou nezávislost. Před reformací byla jako víra sokyní, nepřítelkyní státu; po reformaci byla jako víra služebnicí a jako tato, služebnicí významěvanou.

KONFISKOVÁNO¹

Tato povaha a toto zvláštní postavení šlechty se udrželo až na naše časy v Německu, v této podivné zemi, která zdá se tu zvláštnost mít, o těch nejkrásnějších věcech snít, aby ty nejhanebnější a nejpodlejší uskutečnila. - Důkazem jsou surové a barbarské ukrutnosti poslední války a krátce na to zřízení knuto-germánského císařství, které jest hrozbou proti svobodě všech zemí Evropy, lidskosti ve tvář vmetené vyzvání, od despotického císaře, který je zároveň policejním a vojenským velitelem, své přemrštěné šlechtické kasty.²

Následkem reformace se viděla buržoazie docela osvobozena od tyranství a drancování feudálních pánů, dokud tito byli nezávislí a soukromní banditi a loupežníci, ale brzy poznala, že byla vydána v šanc novému tyranii a loupežení, které nyní pod jménem jednoduché a zvláštní státní poplatky od těch samých pánů vymáhány byly, kteří nyní služebníky státu, to jest zákony se stali. Tento přechod od feudálního loupežení k více pravidelnému a systematickému vydírání státem, zdál se zpočátku střední třídu uspokojovat a z toho můžeme soudit, že to znamenalo pro ně pravé ulehčení v jejich hospodářském a sociálním postavení. Ale chuť přichází při jídle, praví staré přísloví. Státní poplatky z počátku dosti skromné, stoupaly rok od roku v znepokojující míře, jako v monarchistických státech dnešního dne. Neustálé boje tehdejších států mezi sebou pod rouškou národnostní rovnováhy od reformace až do revoluce 1793; potřeba vydržování velkých stálých armád, které se staly nezbytné k udržení státu pohromadě, vzrůstající přepych dvorů, které žily v neustálých hodech, ku kterým celá šlechtická kanálie, to celé opremované, otitulované služebnictvo přicházelo, aby od svého pána si nějaké výslužné vyžebalo, nutnost tuto výsadní masu vydržovat, která zastávala nejvyšší úřady ve vojsku, v úřadech a při policii - vyžadovala nesmírné výdaje. Tyto výdaje musel předem, jak se samo sebou rozumí, zaplatit lid, ale také měšťanstvo až do veliké francouzské revoluce vydíráno, ačkoliv ne v té míře co lid, co dojná kráva, které nemělo jiného povolání, než-li panovníky bavit a tu nesčetnou masu úředníků vyživovat.

Reformací získala střední třída na jistotě, ale ztratila dvakrát tolik na svobodě. Před reformací byla obyčejně spojencem a nenahraditelnou oporou králů v bojích proti kostelu a pánům feudálním a ona také tuto okolnost ku dosažení jakéhosi stupně svobody a nezávislosti šikovně využívala. Ale od toho času, kdy kostel a feudální panstvo se podřídlilo státu, vzali králové střední třídy, poněvadž její služby více nepotřebovali, pozvolna všechny výsady, které jí v starých časech udělili.

Když takovým byl stav buržoazie po reformaci, můžeme si utvořit úsudek, v jakém asi stavu ze široké vrstvy dělného lidu nalézali sedláci střední Evropy, Němec, Holandska z části i Švýcar, přivodit, jak známo na počátku 16. století obrovské hnutí k osvobození pod heslem: „Válka palácům, mír chýším!“

Toto hnutí, zrazené od střední třídy a od vůdců buržoáckého protestantismu - Luthera a Melanchtona - prokleté, bylo v krvi několika deseti tisíců sedláků udušeno. Od toho času viděl se sedlák, více jak dříve, k této hroudě připoután, co vlastník podle zákona, co otrok ve skutečnosti. Tak zůstali až do revoluce roku 1789-93 ve Francii, až do r. 1807 v Prusku a až do roku 1848 v ostatním Německu.

Proletariát měst nebyl o mnoho svobodnějším, než sedláci. Rozpadával se ve dva druhy, v dělníky, kteří náleželi k cechu a v část zcela neorganizovaného proletariátu. Prvnější byli u jich hnutí a výrobě vázání, zkrácení spoustou ustanovení, která je prácedájecí, mistrovi podmaňovala. Poslednější o všechna práva okradeni, byli od celého světa vykořisťováni a potlačováni. Největší část daní připadla - jako vždy - na tento dělný lid.

Tato zkáza a toto všeobecné vykořisťování masy lidu a z části i buržoazie, se děly pod záštitou velikosti, moci a slávy monarchistických, aristokratických a vojenských států, těch států, které jako státní kněží převzali úlohu kostela a stát za božské zřízení prohlásili. Existuje tedy od soukromé mravouky lidu docela rozdílná i přímo odporující mravouka státní. V soukromé mravouce, tak dalece, dokud nebyla zkažena náboženskými bludy, existují věčné základy, které jsou více nebo méně v každé lidské společnosti.

¹ V první části článku „Z přednášek Bakunina“ počínající slovy „Všecky vojenské a občanské... a končící slovy „...státního dobra“ - hledí se jimi k zášti proti šlechtě, tedy proti jednotlivým třídám společnosti občanské podněcovati a svěsti, tvoří proto obsah článku tohoto skutkovou povahu přecinu proti veřejnému pokoji a řádu dleš: 302 tr. z.

² Konec části v Matici dělnické č.1 roč. III (14. září 1898).

nosti uznány, porozuměny, přijaty a uskutečněny. Tyto základy nejsou ničím jiným, než-li úctou před člověkem, úctou před lidskou důstojností, před právem svobody všeho lidstva. Tu je povinností každého jednotlivce chtít ji, milovat ji a k uskutečnění přivést, je cností, proti ní se provinit je zločinem.

Státní mravouka se lidské mravouce docela přičí. Stát představuje sám sebe všem svým poddaným jako nejvyšší účel. Sloužit jeho moci a velikosti všemi možnými i nemožnými prostředky, i když je to proti a v odporu svobodě, se nazývá ctností. Neboť vše, co ke zvýšení státní moci - rozuměj moci panujících - přispívá, je dobré, vše, co se jí protiví, byť by to bylo z lidského hlediska nejšlechetnějším a nejlepším, je špatné.

Vycházejíce z tohoto stanoviska, použijí státníci, diplomati, ministři a všichni ostatní funkcionáři zločinů, lží a bídné zrady ku prospěchu státu. Od toho okamžiku, kdy se provede ve službách státu nějaká špatnost, stává se zasloužilým skutkem. Taková je státní morálka: „Ona jest protivou lidské mravouky a lidskosti.“

Vyšetřujeme nesrovnalosti nalézající se ve státní myšlence. Poněvadž se světový stát nemohl nikdy uskutečnit, je každý stát omezenou bytostí, která v sobě zahrnuje jedno ohraničené prostranství a více nebo méně omezený počet poddaných. Obrovská většina lidských plemen, se tudíž nachází za čarou každého jednotlivého státu a celé lidstvo je rozděleno v množství velkých, malých nebo prostředních států, z nichž každý jednotlivý - ač v sobě zahrnuje jenom velmi omezenou část lidstva - se vydává a prohlašuje za zástupce celého lidstva, za něco absolutního.

Tím vše mimo něho, všechny jiné státy s jejich poddanými a vlastnictvím považuje za nedovolené, všech práv zbavené, následkem toho si osvojuje právo je podmanit, napadat, rozsekat, vyplenit v té míře, jak mu dovolují jeho prostředky a síla. Je známo, že se dělnictvo nikdy nedomohlo mezinárodního práva a to nebylo možné jen proto, poněvadž - ze stanoviska státu - vše, co se nalézá za hranicemi, je práva zbaveno. Vypovězení války jednoho státu druhém dostačí k tomu, že on svým poddaným proti poddaným nepřátelského státu dovolí - co pravím - on jim poručí dopustit se proti nim každého možného zločinu -- A co je při tom nejsmutnější, že oba vraždící se státy se dovolávají pomoci jednoho a toho samého křesťanského boha. Jaká to ironie! Jaký to políček do tváře lidskosti! Hodný pouze těch nejsurovějších barbarů.

ZABAVENO³

Až do velké francouzské revoluce byla buržoazie také kovadlinou, ačkoliv v menší míře, nežli třída lidu, následkem toho se stala revoluční. Ano ona byla velmi revoluční, ona se odvážila vzbouřit proti všemu lidskému i božskému panství; ona stavěla boha, papeže i krále v pochybnost. Hlavně však měla namířeno proti šlechtě, která zaujímala ve státě tak dobré postavení, buržoazie hořela nedočkavostí toto postavení pro svoji stranu uchvátit. Moc události a vlastní pud ji nabádali k uchvácení moci. Poněvadž si však nebyla vědoma té propasti, která ji skutečně od masy lidu, kterou ona vysává, dělí, poněvadž toto vědomí v samém klíně proletáře nebylo ještě vzbuzeno, byla buržoazie v tomto boji proti kostelu a státu svými nejšlechetnějšími duchy a svými nejryzejšími charaktery zastáncem té víry, že zároveň pracuje k osvobození všech.⁴

Obě století od náboženské reformace až do veliké revoluce, stala se svědkem hrdinných činů buržoazie. Stanouc se mocnou bohatstvím a vzděláním, sáhla odvážně po všech zřízeních církve a států. Ona podkopala vše; předně pomocí literatury a filozofické kritiky, později zvrátila vše násilnou revolucí, kterou r. 1789-1793 přivodila. Ovšem, ona mohla dělat revoluci jen s přispěním lidu, ale ona to byla, která jej zorganizovala a vedla proti kostelu, proti království a proti šlechtě. Ona to byla, která myslila, dávajíc vůdčí podnět ke všem pohybům, které lid vykonával, buržoazie měla důvěru sama v sebe, cítila se být mocnou, poněvadž ona věděla, že má za sebou lid.

³ Ve článku „Z přednášek Michala Bakunina“ a to v části počínající slovy „Proto jsme náruživými...“ až „...většina kovadlinou“, podněcuje se ku násilné změně formy vlády, což stanoví skutkovou povahu zločinu velezrady dle § 58...

⁴ Konec části v Matici dělnické č.2 roč. III (28. září 1898).

Přirovnejme z buržoácké třídy z 18. století vyšlé velikány ducha a činů s největšími nynějšími kapacitami, oslavovanými šosáckými pidimužíky, kteří se nám dnešního dne představují, a tu se můžeme přesvědčit o rozkladu a strašném pádu, který se v této třídě udál. V 18. století ukázala se být vzdělanou a hrdinnou, dnešního dne jest bojácnou a hloupou. Tehdy plna důvěry, odvážila se všeho a dokázala vše; dnes nejistotou prožrána a její vlastní nespravedlivost znemravnělá podává nám obraz hanebnosti a hniloby.

Nejnovější události ve Francii to dokazují velmi dobře. Buržoazie se ukázala být docela neschopnou zachránit Francii, ona dala přednost Pruské okupaci před revolucí lidu, který jedině mohl zem spasit. Ona nechala vypadnout ze svých rukou prapor lidského pokroku, prapor všeobecného osvobození. Proletariát Paříže dokázal, že dnes jedině dělnictvo je ve stavu tento prapor nést. Což příště dokáží.⁵

⁵ Konec části v Matici dělnické č.3 roč. III (12. října 1898).

II.

Vyprávěl jsem vám, jak dvě historické události založily moc buržoazie, náboženská revoluce 16. století, známá pod jménem reformace a velká politická revoluce předešlého století. K tomu připomínám, že poslední byla provedena od mocných paží lidu, výlučně však od buržoazie začatá a vedená. Musím taktéž dokázat, že jediné buržoazie to byla, která touto revolucí získala.

Program této revoluce se zdál na první pohled velmi dalekosáhlým, avšak revoluce se neprovedla na zásadách rovnosti, volnosti a bratrství, tři slova, která v sobě mají zahrnovat vše, co lidstvo v přítomnosti a v budoucnosti chce a dosáhnout může ke všeobecnému blahobytu. Jak se to stalo, že francouzská revoluce, která se ohlásila v tak obsáhlém způsobu, vzala tak bídný konec ve stranickém a výhradním osvobození toliko jedné třídy, na škodu těch milionů dělníků?

To se stalo tím, že tato revoluce byla pouze revolucí politickou. Ona odvážně zvrátila všechny politické šraňky a tyranii, ale nedotknutými nechala a za posvátné prohlásila hospodářské základy společnosti, které jsou věčným zdrojem, hlavním základem všech politických a sociálních nespravedlností, všech náboženských bludů minulosti a přítomnosti. Ona prohlásila svobodu jednoho každého a svobodu všech, nebo ještě lépe, právo jednoho každého a právo všech svobodným býti; ale ona dala prostředky, tuto svobodu skutečně dosáhnout, užívat ji, pouze těm majetným ve fraku a kutně!

Chudoba jest otroctvím, ona znamená nutnost svojí práci a s touto i svojí osobu kapitalistovi prodat, který za to dá dělnictvu pouze takové životní prostředky, které mají dělnictvo chránit před smrtí hladem. (Kdo by se potom na „milostivé“ panstvo dřel, kdyby dělnictvo pomřelo hladem???) Člověk by musel vlastnit ducha buržoazie, (která tak na té lži lpí) aby se odvážil mluvit o politické svobodě hladových mas lidu. Krásná to svoboda, která dělný lid choutkám (mnohdy zvířecím) tyranie podmaňuje, a pomocí hladu a násilí libovůli kapitálu v šanc vydává.

Zajisté netřeba vám, kteří jste vlastní a dlouhou zkušeností tu bídu poznali, dokazovat, že dokud se bude nalézat práce na straně jedné a kapitál na straně druhé, tak dlouho bude práce otrokem kapitálu, tak dlouho budou rabové bezvolnými otroky majetných, kteří dělnictvu poskytnou pro posměch drobcečky (a to velmi nepatrné ceny p.r.) politických práv, aby pro sebe podrželi veškerou moc, blahobyť a svobodu.

Právo na svobodu, bez hmotných nebo duševních prostředků ji uskutečnit, jest pouhý klam. My však milujeme svobodu nade všechno, proto nehodláme vzít za vděk s přeludy; my chceme¹ její uskutečnění, její provedení v praktický život. Ale co tvoří pravý základ a určitou podmínku svobody? Úplný výkon a úplné používání všech tělesných, duševních a morálních schopností každého jednotlivce. Následovně, všech hmotných prostředků, které jsou potřeba k lidskému bytí: pak vychování a vyučování.

Člověk, který bídou zničen, vysílením pozvolna umírá, není a nemůže být svobodným člověkem, on jest pouhým otrokem, jsa nucen řídit se vůlí svého otrokáře. Člověk, který nedostatkem řádného vychování je odsouzen zůstat po celé své žití nevědomým stvořením, člověk bez vědomí své lidské důstojnosti je nevyhnutelně otrokem, a pakliže on vykonává praktická práva, můžeme být jistí, že je na ten či onen způsob bude vykonávat vždy sám proti sobě, ku prospěchu jeho vysávačů, jeho pánů.

Pravá podmínka svobody jest tato: Žádný člověk není vázán druhého poslouchat; jediné pak jest svoboden, když veškeré jeho činy, ne z vůle jiných určovány jsou, nýbrž jeho vlastní vůlí a jeho vlastním přesvědčením. Ale člověk, který je hladem nucen jeho práci a s touto jeho osobu za tu nejnižší cenu prodat kapitalistovi; člověk, který svou vlastní nevědomost vloží do milosti svého učeného vyděrače - takový člověk jest - a nevyhnutelně zůstane - otrokem.

¹ V původním textu je napsáno „nechceme“. Domnívám se, že jde chybu sazeče. (pozn. přepisovatele)

To není ještě vše. Svoboda jednotlivce není svobodou jednotlivou, ona je politickým skutkem, souhrnným výtvozem. Žádný člověk nemůže být bez společnosti volným. Falešní socialisté, moralisté a ekonomové buržoazie tvrdí, že člověk může být volným, že může být člověkem mimo společnost, že prý společnost byla založená svobodnou smlouvou a svobodnými lidmi.

Tato nauka, která byla hlášána od J. J. Rousseau v minulém století a kterýžto celou buržoazii evolučně nadchnul, tato nauka ukazuje úplnou neznalost přírody a historie! My nesmíme v minulosti, ba ani v přítomnosti hledat svobodu dělného lidu, nýbrž v budoucnosti, a to v budoucnosti velmi blízké, Ona se skrývá v červácích zítřka, v jitru, které my sami musíme přivodit mocí naší vědomosti, naší vůle, ale také pomocí našich paží. V naší minulosti nebylo nikdy žádné volné smlouvy, tam stálo pouze surovosti, zarytosti, ničemnosti a násilí a ještě dnes znamená ta tak zvaná svobodná smlouva hlad a otrocké umožování mas dělného lidu a vykořisťování hladových menšinou, která lid vysává a potlačuje.

Nauka svobodné smlouvy je též falešná ze stanoviska přírody. Příroda nevytvořila společnost úmyslně, ona v ní bezděčně povstala; společnost je nejdokonalejším sociálním zvířectvem. Člověk myslící, mluvící, milující a dospělé zvíře, může jenom ve společnosti povstat. Představte si člověka těmi nejdokonalejšími vědomostmi od přírody obdařeného, který se nalézal od časného mládí mimo jakékoliv lidské společnosti na poušti. Jestli bídne nezahyne, nebude z něho nic jiného, než bestie, opice bez řeči a myšlenek, neboť myšlenka je nerozlučně spojená s mluvou. Myšlenka se vyvíjela se slovem dlouhé tisíciletí, nežli dosáhla dnešní velikosti, a to jen pomocí společnosti.

Člověk se osvobodí od tyranského tlaku, který naň příroda působí, pouze pospolitou prací, neboť práce jednotlivce je bezmocná a neplodná, ona by nikdy nebyla ve stavu si přírodu podmanit. Výkonná práce, práce, která vytvořila všechno bohatství a veškerou vzdělanost, byla vždy sociální, pospolitou. Jenomže byla až do dneška od jednotlivců vykořisťována ku škodě pracující masy. Taktéž vykořisťeny od jedinců výtvoří celé lidské společnosti, vychování a vyučování, na které jsou ti páni buržoáci tak hrdými, a které v tak chatrné míře masám lidu vyměřili. Práce, a já pravím ještě, pud myšlenek lidu vytvořil tyto výkony, ale on tvořil až do dneška pouze ve prospěch jednotlivých majetných osob. Tak tedy ještě jedno vykořisťování pospolitě práce jednotlivci, kteří nemají k tomu žádného práva.

Všecko co je v člověku lidské a více než všecko ostatní, svoboda jest výtvoř sociální, pospolitě práce. Svobodným být sám osamocený, je nesmysl, vynalezený od pohanských kněží a bájedlovců, kteří na místo lidské společnosti, jejich přeludy o pohanských bozích dosadili na trůn. Oni pravili: „Každý se cítí svobodným před tváří pohanských bohů, to jest, před absolutní prázdnotou, před ničím, to jest svoboda nicu, anebo nic svobody, jedním slovem - otroctví“ Báje o „pohanském“ bohu pozorovány historicky, byly zdrojem všeho utlačování, zotročování, panství tyranie; ony byly příčinou (ne-li jedinou - tedy alespoň jednou z nejhlavnějších) všeho zlodějství, všech zločinů a vražd, jakož i všech ostatních lidských neřestí.

Co se nás týče, my nechceme ani přelud ani to nic, nýbrž živoucí lidskou skutečnost, a uznáváme, že člověk nemůže mít to vědomí, cítit se být svobodným, sám osamocený, a následně on své osvobození může uskutečnit jen v kruhu lidstva. Mám-li být svobodným, musím se se svobodnými lidmi stýkat, od nich být za svobodného člověka uznán. Já mohu jen tehdy být svoboden, pak-li že se má osoba odráží zrovna v tolik zrcadlech v rovně svobodném přesvědčení všech mě obklopujících lidí. Svobodu a lidskou důstojnost veškerého dělnictva chtít, žádá moje svoboda, anebo ve štěstí všech mohu mít zabezpečenou svobodu svoji, svůj pozemský ráj. Ale tato svoboda a blahobyť jest možnou pouze v rovnosti. Jestli existuje nějaký lidský tvor, který je volnější než já, budu následovně jeho otrokem; jsem-li já svobodnější než on, bude on mým otrokem. Rovnost je tudíž nevyhnutelnou podmínkou svobody.²

² Konec části v Matici dělnické č.16 roč. III (26. dubna 1899).

III.

Revoluční buržoazie z r. 1793 rozuměla této nevyhnutelné podmínce velmi dobře. Slovo „rovnost - bratrství!“ Ale co za rovnost? Rovnost před zákonem, rovnost politických práv, rovnost občanů ve státu. Ať se každý upozorní na tento název, rovnost občanů, nikoli ale rovnost lidí, neboť stát nezná žádné lidi, on zná pouze občany. Pro něho existuje pouze člověk, pokud on vykonává politická práva, pokud on odvádí větší nebo menší část daní státu, nikoliv však, který tyto daně ve skutečnosti platí.

Ten člověk, který je nucenou prací, pomocí hladu utlačován, následovně vykořisťován, ničen ponenáhlu, který musí trpět, ten existuje pro stát jen k vykonávání povinností, k odvádění objektů pro děla a bodáky. Jeho hlavním „právem“ je mlčet a platit. Každý jen poněkud vzdělaný člověk z vlastní zkušenosti ví, jak je klamná ta předstíraná politická rovnost, která není založena na hospodářské rovnosti. Na příklad v nějakém velmi demokratickém státu mají všichni dospělí, vyjma těch, kteří byli pro nějaký sprostý zločin odsouzeni, právo, a připomíná se jim povinnost, všechna politická práva a všechny úřady s těmito právy spojené, vykonávat, ke kterým je důvěra jejich spoluobčanů povolána.. Ten nejposlednější muž z lidu, ten nejnevědomější může a má všechna tato práva a všechny tyto úřady vykonávat! Můžeme si nějakou větší rovnost, nežli je tato, představit? Ano, on má a může podle zákona, ale ve skutečnosti mu to je nemožno. Tato „práva“ pro člověka z lidu jsou pouze na papíře, nemají však pro něho nikdy skoro praktické ceny, a to po tak dlouho, dokud nebudou hospodářské základy radikálním způsobem ve prospěch lidu změněny. Politická moc hladového lidu je pouhou frází.

K vykonávání státních úřadů, ať nízkých či vysokých, je zapotřebí přiměřeného stupně vzdělání, které lidu z největší části chybí. Je to jeho vina? Nikoliv, je to vinou špatného společenského zřízení. Největší povinnost skutečně demokratických států je plnými rukama vzdělanost mezi lidem rozšiřovat. Existuje jeden jediný stát, který tak činí? Nemluvíme docela o monarchistických státech, které mají očividný zájem na tom, ne vzdělanost, nýbrž jed pověrečných dogmat v lidu rozšiřovat. Mluvíme o republikánských a demokratických státech, jako jsou Spojené Státy Severní Ameriky a Švýcarsko. Doznat sice musíme, že oba tyto státy, více než všechny ostatní učinili pro lidové vyučování. Poskytly snad oba tyto státy stejnoměrného vyučování a vychování všem dětem bez rozdílu? Nikoliv! Pro děti majetných mají tyto demokratické státy vyšší vyučování, pro děti z lidu poskytnou jen v málo případech vychování a vzdělání prostřední, pro širokou masu lidu mají vyučování jen velmi nedostatečné. Proč ten rozdíl? Z toho jednoduchého důvodu, poněvadž člověk z lidu, venkovský a městský dělník, nemá prostředků, děti po dlouhou dobu studii vydržovat, t.j. žít, šatit a ubytovat. K dosažení vědeckého vzdělání musí člověk až do stáří 21, někdy 25 až 30 let studovat. Kde jsou ti dělníci, kteří by byli ve stavu své děti tak dlouho vydržovat? Taková oběť přesahuje jejich síly, poněvadž ani kapitál, ani pozemky nevlastní, a ode dneška do zítřka žijí z jejich žebrácké mzdy, která stačí sotva k užití rodiny.

V obrovských továrnách, které velkokapitál zařídil, které vede a vykořisťuje, v kterých stroje a nikoliv lidé hrají hlavní úlohu, v těchto továrnách jsou dělníci nevyhnutelně bídnými otroky, tak bídnými, že jsou velikou většinou nuceni jejich ubohé malé děti k 12, 14 až 16hodinové práci odsoudit pro několik mizerných grošů, což nečiní nikterak ze ziskuchtivosti, nýbrž z potřeby, bez toho by nebyli ve stavu své rodiny užít.

To je tedy ono vyučování, které jim mohou dát. Já doufám, že nepotřebuji tvrdit více slov, abych dokázal vám, kteří to víte z vlastní zkušenosti, jsouce o tom přesvědčení, že tak dlouho, dokud lid, ne pro sebe, nýbrž pro ty, kteří mají v ruce majetek a kapitál, a kteří mohou dát vzdělání svým dětem, bude pracovat, děti lidu budou vždy pokulhávat nesmírně pozadu za dětmi majetné třídy.

V základním organismu států leží tudíž příkrá osudná nerovnost. V jisté míře nuceně nevědomá masa a oproti ní výsadní menšina, která je ne vždy vzdělaná, ale v porovnání s lidem je daleko lépe vyučována.

Pak je velmi snadné utvořit si konečný úsudek: „Vzdělaná menšina bude vždy pomocí nahrabaného majetku z práce dělníků nevědomou masu lidu ovládat a vykořisťovat.“

Zde se nejedná o nějaké vrozené nerovnosti jednotlivců, jelikož je dokázanou věcí, že je jeden člověk lépe nadán duševními schopnostmi než druhý. Tyto rozdíly však nejsou v žádném případě tak velké, jak se obyčejně dokazuje. Ze samého vrozeného stanoviska si jsou lidé úplně rovni; schopnosti a nedostatky lze zřítí v každé třídě. Tento zákon vrozené rovnosti zná pouze dvě výjimky: „Genia a blbce.“ Výjimky však netvoří pravidlo a všeobecně můžeme říci, že všichni lidé jsou rovně schopni; jestliže v nynější společnosti existují mezi lidstvem tak obrovské rozdíly, pak jejich původ leží v strašné nerovnosti vychování a vyučování, nikoliv ale v přírodě.

Dítě, těmi největšími schopnostmi nadané, které však přišlo na svět v chudé rodině, z dneška na zítřek od těžké práce žijící, v rodině dělníka se vidí k nevědomosti odsouzeno. Ono bude dělníkem, nádeníkem, vydržovatelem a živitelem buržoáků, kteří jsou třeba od přírody mnohem hloupější, nežli ono dítě.

Oproti tomu dítě buržoáka, dítě bohatých, ať jakkoli od přírody chudě poděleno, dostane dostatečného vychování a vyučování, aby dle možnosti jeho chudé vědomosti rozvinulo, a ono bude vysavačem práce, mistrem, zákonodárcem, panujícím, jedním slovem, ono se stane pánem. Ať jakkoli hloupé, ono bude tvořit zákony proti lidu a ovládat ho.

Praví se: „V demokratickém státě bude lid jen ty dobré voliti.“ Ale jak ty dobré pozná? Lid nemá nikterak dostatečného vzdělání, aby špatné a dobré posuzoval, ani dostatek času, aby k volbě navržené lidi poznal. Tito lidé žijí obyčejně ve společnosti od lidu oddělené, oni smekají klobouk před jeho veličenstvím, před lidem pouze v okamžiku volby; jakmile jsou zvoleni, obrátí se k lidu zády.

Poněvadž oni, k té zvláštní třídě, k té „smetance“ společnosti náležejí, proto budou, jsouce třeba výbornými členy jejich rodin, jejich společnosti, povždy ale špatnými pro zájmy lidu, stojíce na tom, že jejich výhradní práva jsou jim udělena od přírody, která základ jejich sociálního postavení tvoří a lid k věčnému poddanství odsuzuje.

Ale proč by neměl lid do vládních, zákonodárných sborů své vlastní lidi, muže z lidu vysílat? Předně: „Proto, že tito od práce rukou svých se živit musí, nemají času jedině politice se věnovat; následkem toho politických a hospodářských otázek, které se v tomto vyšším ovzduší projednávají, neznalými jsou a tak skoro vždy od advokátů a politiků buržoazie ošizeni bývají!“ Za druhé: „Poněvadž ve většině případech dostačí lidem z lidu pouhé vkročení do vládních sborů, aby se sami stali aristokraty, kteří pak lidem, z kterého vyšli, více opovrhují, nežli sami buržoáci!“ Jediný pohled na dnešní demokratické státy dokazuje, že pouze politická rovnost v nich je pouhou lží. To samé je i s právníkou rovností před zákonem. Zákon je obyčejně diktován reprezentanty kapitálu a to obyčejně namířeno proti lidu. Stát a jím vyslovovaný zákon existují pouze proto, aby otroctví lidu k užítku buržoazie zvětšili.

Každý člověk ví, že jestli je někdo v jeho zájmech na své cti, na svém právu poškozen, že musí vést při; k vedení pře je nevyhnutelně zapotřebí všemi mastmi mazaného advokáta, kterému musí obyčejně předem dát jistou částku peněz, má-li mít vyhlídky na příznivé vyřízení své pře. Ale má lid, má většina dělnictva potřebné obnosy k zaplacení mazaného advokáta? V obrovské většině případů jich nemá. Že v různých případech nerozhoduje právo, nýbrž výtečná znalost kroucení a ohýbání paragrafů, kteroužto znalost dělník nikdy mít nemůže, z toho vyplývá, že právo je obyčejně na straně toho, kdo si může koupit lepšího advokáta. Že jsou to skoro vždy kapitalisté, netřeba dokazovat.

Tak dlouho, dokud neexistuje společenská a hospodářská rovnost, dokavad' samozvaná menšina, ne skrže vlastní práci každého jednotlivce, nýbrž dědictvím bohatství a pozemků vlastníkem kapitálu stává, bude politická rovnost lží.

Toto ti největší hrdinové revoluce francouzské r. 1793, ani Danton, ani Robespierre, ani Just, nepochopili. Oni chtěli pouze politickou, nikoliv však hospodářskou rovnost a svobodu. A proto od nich založená rovnost a svoboda postavila panství buržoazie nad lidem nové základy. Oni doufali tuto protivu tím zastřít, postavíce na třetí místo jejich revolučního programu bratrství. To byla ještě jedna lež. Tází se, je možno bratrství mezi vyděrači a vydíranými, mezi otroky a otrokáři? Já nechám po celý den dělný lid pracovat a trpět, večer pak, když jsem ovoce jejich práce shrábl, nechaje jim pouze malou část k dalšímu

žití, t.j. abych také zítra dělný lid k svému prospěchu upotřebil a využítkoval - řeknu: „Obejměte mne, vždyť jsme bratři!“ - Takové je bratrství buržoácké revoluce francouzské.

Draží přátelé, my taktéž chceme tu vznešenou svobodu, štěstí přinášející rovnost, a posvátné bratrství. Ale my chceme, aby tyto krásné, tyto velké zásady přestaly být klamem a lží, aby ony skutečně byly a skutečnost představovaly. To jest myšlenka a cíl toho, co my nazýváme sociálním převratem.

Ona se dá v málo slovech dohromady soustředit: Ona chce a my chceme, aby každý člověk, který zvolen bude, člověkem v pravém smyslu toho slova být mohl, aby on nejenom právo, nýbrž všechny k tomu potřebné prostředky měl, aby on veškeré jeho schopnosti uskutečnit mohl, a svobodným, šťastným byl, v rovnosti a skrze bratrství. To žádáme my všichni, jsouce hotovi za tento nejkrásnější cíl veškerého lidstva ze všech sil bojovat, a kdyby to ho nutnost okolností vyžadovala, také zemřít.

Žádám vás, přátelé, v třetí a poslední schůzi, abych mohl veškeré své myšlenky úplně rozvinout.¹

¹ Konec části v Matici dělnické č.17 roč. III (18. května 1899).

Michail Bakunin
Z přednášek Michala Bakunina

Získáno 5. 9. 2023 z <https://proletarchiv.yolasite.com/>
Přeložil J. Nekvasil

anarchistickaknihovna.org